NICOLETA DOINA POP (POCA)
"Petru Maior" University of Târgu-Mureș

VATRA LITERARY MAGAZINE - CHRONOLOGICAL HIGHLIGHTS (1894 - 1896)

Abstract: In our cultural landscape, Vatra magazine sits under the sign of a remarkable destiny. In the noble lineage of Dacia literară and Tribuna, Vatra appeared in 1894 in Bucharest, with the subtitle "Foaie ilustrată pentru familie". Its founders were three of the most prominent writers of the era: I.L. Caragiale, George Coşbuc and Ioan Slavici. National and traditional orientation is explicitly expressed in the article "Vorba de acasă". The three founders' intention was to contribute to the cultural and spiritual unification of Romanians, exceeding the arbitrary political boundaries.

Keywords: media, culture, literary magazine, traditionalism.

Începuturile presei (în sensul modern al termenului) sunt, fără îndoială, legate de apariţia tiparului. Chiar dacă tiparul cu litere mobile îşi are originea în China secolului al XI-lea, pentru cultura europeană momentul de autentică geneză al "scrisului tipărit" va avea loc în secolul al XV-lea, când Johann Genfleisch Gutenberg reuşeşte să realizeze la Strasbourgh şi Mainz (1438-1450) tiparul cu litere mobile, izolate în matriţe. Această descoperire majoră va constitui punctul de pornire în una dintre cele mai mari aventuri ale Cuvântului şi (implicit) ale Omului.

"Odată cu Gutemberg, Europa intră în faza tehnologică a progresului, fază în care schimbarea însăşi devine norma arhetipală a vieţii sociale. Tipografia a tins să transforme limbajul dintr-un mijloc de percepţie şi explorare într-un bun de consum transportabil. Tiparul nu este numai tehnologie, ci el însuşi este un izvor de materie primă sau o materie primă, ca bumbacul, lemnul sau radioul; ca orice materie primă el structurează nu numai raporturile intersenzoriale ale individului, ci şi modelele interdependenţei colective ..."[1]

"Spuneţi-mi câte ziare apar într-o ţară şi vă voi spune gradul de civilizaţie la care s-a ajuns." Cu aceste cuvinte rezuma publicistul francez Edouard-Rene de Laboulay, încă din anul 1883, rolul covârşitor al presei în modelarea şi modernizarea unei societăţi.

În peisajul publicisticii culturale româneşti, revista *Vatra* stă sub semnul unui destin remarcabil. Aflată în descendenţa nobilă a *Daciei literare* şi a *Tribunei* sibiene, revista *Vatra* a apărut în 1894 la Bucureşti, având subtitlul *"Foaie ilustrată pentru familie"*. Întemeietorii săi au fost trei dintre cei mai de seamă scriitori ai epocii: I. L. Caragiale, Ioan Slavici şi George Coşbuc. Orientarea naţional-tradiţionalistă este explicit exprimată în articolul-program intitulat sugestiv *Vorba de acasă*. Intenţia celor trei fondatori era aceea de a contribui la unificarea culturală şi spirituală a românilor, depăşind graniţele politice arbitrare.

Încercarea de a stabilii rolul pe care l-a avut *Vatra*, în contextul larg al publicisticii sfârşitului de veac, ar fi total ineficientă fără raportarea revistei la publicaţiile periodice culturale anterioare.

În Ţările Române cele dintâi încercări de a edita ziare şi reviste se vor face în Transilvania, la sfârşitul secolului al XVII-lea, dar adevărata întemeiere a presei în limba română se leagă de numele câtorva reviste şi mai ales de numele întemeietorilor lor. Dem.

[1] Marshall McLuhan - *Galaxia Gutenberg*, Bucureşti, Ed. Politică, 1975, pag. 450

BDD-A21793 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:58:37 UTC)

Theodorescu afirma *"Şcoala şi gazeta s-au născut deodată în România. Din aceeaşi nevoie. Cu aceiaşi oameni. Putem spune (...) că presa s-a ivit ca o eflorescenţă practică şi lucrativă a culturii. La noi, ea a fost abecedarul însuşi al naţiei. Primii dascăli ai Românilor au fost şi primii ei gazetari. La început a fost gazetarul..."*

În primele decenii ale secolului al XIX-lea se vor impune deci câteva publicaţii de o importanţă covârşitoare, nu doar pentru trasarea traiectoriei presei româneşti ci, mai ales, pentru aportul adus la dezvoltarea culturii naţionale. Astfel în 1829 apare *Curierul Românesc* la Bucureşti, sub îngrijirea lui Eliade Rădulescu. În acelaşi an, la 1 iunie, apare la Iaşi *Albina Românească*, având în frunte pe Gheorghe Asachi, în 1838, la 12 martie, apare *Gazeta de Transilvania* scoasă de George Bariţiu, iar în 1840, la 30 ianuarie, apare *Dacia literară*, al cărui redactor şef a fost Mihail Kogălniceanu.

Cele patru reviste constituie, fără îndoială, temelia presei româneşti. Prin publicarea articolelor program, aceste reviste au încercat să impună principii şi criterii de promovare a valorilor autentice, de combatere a exagerărilor dar şi de păstrare a echilibrului între tradiţie şi modernitate.

"Folosul gazetei este de obşte şi de o potrivă pentru toată treapta de oameni: într-însa politicul îşi pironeşte ascuţitele şi prevăzătoarele sale căutături, şi se adăugează în gândirile şi combinările sale; aici liniştitul literat şi filosof adună şi pune în cumpănă faptele şi întâmplările lumii, îndrăzneţul şi neastâmpăratul războinic se desăvârşeşte într-însa povăţuindu-se din nenorocirile sau greşalele altor războinici; băgătorul de seamă negustor dintr-însa îşi îndreptează mai cu îndrăzneală spiculaţiile sale; până când, în sfârşit, şi asudătorul plugar, şi el poate afla aceea ce înlesneşte ostenelile sale. Nu este o treabă, nu este nici o vârstă care să nu afle plăcere şi folos într-această aflare vrednică şi cuviincioasă cuvântării omului, adică în gazetă"[2]

Ideile ce se găsesc în prospectul *Curierului Românesc* dezvăluie nivelul de înţelegere atins de cei care au realizat importanţa şi mai ales necesitatea naşterii presei româneşti. Este evidentă deschiderea publicaţiei către toate zonele vieţii sociale, economice, politice şi culturale, precum şi intenţia de a se adresa unui public larg şi variat.

O idee interesantă se regăseşte şi în "argumentarea" pentru *Gazeta de Transilvania*. Justificând nevoia presei în limba română, se afirmă: *"Un străin nu scrie în limba românească, cu atât mai puţin în duhul românesc; un străin de ar fi înţeleptul înţelepţilor ... nu cunoaşte scăderile noastre, nu le simte pe acelea, nici nu ştie prescrie mijloace ajutătoare"*[3]

Necesitatea unor publicaţii în limba română este pusă atât în relaţie cu tot ceea ce reprezentau realităţile sociale şi culturale ale momentului, cât şi prin raportarea la ceea ce se petrecea în întreaga lume. Dezvoltarea presei în limba română devine un obiectiv cultural şi naţional. Înştiinţarea la apariţia *Albinei Româneşti* menţiona*: "nu se află azi în lumea politică neam carele, între alte ale sale folositoare instituţii, să nu aibă în limba naţiei un jurnal periodic"*[4]

Apariţia *Daciei literare*, la Iaşi, în 1840, inaugurează în cultura română un spirit nou, ce va trasa coordonatele fundamentale ale ideii de unitate naţională. În articolul *Introducţie*, Mihail Kogălniceanu subliniază faptul că imitaţiile *"omoară în noi duhul naţional"*, şi propune ca surse de inspiraţie istoria, natura şi folclorul autohton.

În a doua jumătate a veacului al XIX-lea se crease deja în România o generaţie de ziarişti, de formatori de opinie capabili nu doar să susţină oricând o idee publică de larg interes dar, mai ales, să sprijine efortul semnificativ pe care îl făcea societatea românească

[2] Marian Petcu - *Istoria presei române (antologie)*, Ed. Tritonic, Bucureşti, 2002, pag. 16
[3] Ibidem - pag. 23
[4] Idem. - pag. 19

BDD-A21793 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:58:37 UTC)

pentru modernizarea culturii naţionale. Între publicaţiile care şi-au câştigat un prestigiu meritat şi care au inaugurat o tradiţie culturală în această epocă, se număra şi *Tribuna*, revistă politică şi literară, ce a apărut la Sibiu (14 aprilie 1884 - 16/29 aprilie 1903), sub coordonarea lui I. Slavici, cel care a fost director şi redactor responsabil de la apariţie şi până în 1888. Iniţiativa editării ziarului a aparţinut unui grup de intelectuali şi de negustori români din Sibiu (Slavici, arhimandritul Nicolae Popea, I. Bechnitz, N. Cristea s.a.), care îşi propuseseră să creeze o publicaţie care să reprezinte "curentele populare" şi să fie "un centru de lucrare literară".

Apariţia *Tribunei* corespundea, deopotrivă, realităţilor momentului, dar şi unei dorinţe mai vechi, ca românii de peste munţi să aibă un cotidian propriu, prin care să militeze pentru unitate culturală şi naţională. Încă din primii ani de apariţie, orientarea culturală a ziarului a fost evident influenţată de ideile junimiste. Principiile estetice promovate de Titu Maiorescu s-au regăsit în paginile *Tribunei* pe aproape toată perioada apariţiei, iar corespondenta întreţinută de Ioan Slavici cu Maiorescu, demonstrează afinităţile spirituale strânse dintre cei doi, fapt ce s-a repercutat benefic asupra demersurilor culturale şi literare ce vor prinde viaţă în paginile noului cotidian. Iată ce scria Maiorescu într-un articol din *Tribuna*, reprodus din *Convorbiri literare: "... cultura artelor nu se pregăteşte, după cum pare la prima vedere, din sus în jos,ci din jos în sus şi precum coroana înflorită la înălţimea copacului îşi are rădăcinile de hrană în pătura pamîntului, aşa arta cea mai desvoltată îşi primeşte sucul trăiniciei din vieaţa populară în toata naivitatea ei inconştientă; de aceea şi trebuie să fie naţională;"*

Ecouri din programul *Tribunei*, pe al cărei frontispiciu Slavici înscrisese celebra deviză: *"Soarele pentru toţi românii, de la Bucureşti răsare"*, se vor regăsi şi în rândurile articolului program al revistei *Vatra***.**

Revista a apărut, în opinia lui Şerban Cioculescu, din iniţiativa lui Caragiale care, auzind că editorul G. Sfetea s-a hotărât să scoată o "foaie ilustrată pentru familie", a apelat mai întâi la Slavici:

"Dragă Slavici,

Vrei să ne întâlnim într-o zi împreună cu Coşbuc şi cu Sfetea, librarul, pentru ca să vorbim despre o afacere care, desigur, te-ar interesa?"

Înfiinţată în 1894, la Bucureşti, revista *Vatra* va avea o apariţie bilunară, cele 44 de numere fiind publicate între 1 ianuarie 1894 şi august 1896 (în primul an a avut o apariţie regulată, pentru ca în 1895 să apară doar 15 numere, iar în 1896 ultimele 4 numere ale revistei). Titlul simbolic al revistei, ca şi articolul-program *Vorba de acasă,* indică intenţia celor trei fondatori de a îndruma creaţia literară spre tradiţiile comune ale vetrei strămoşeşti: *"Trebuia să ne întoarcem, pe cât întoarcerea mai e cu putinţă, la vatra strămoşească, la obârşia culturală a noastră."*[5]

Revista apare într-o atmosferă de tensiune politică şi socială. Acutele probleme sociale şi naţionale reveniseră în actualitatea politică, răscoalele din 1888 şi 1894 readucând în prim plan problema ţărănească. Rezolvarea acestei probleme sociale majore devine un deziderat al epocii şi se subordonează idealului unităţii naţionale. Din acest motiv redactorii revistei sunt preocupaţi în special de funcţia socială a literaturii, care trebuie să reflecte elementele tradiţionale şi naţionale. Conştientizând riscul îndepărtării de tradiţie şi primejdia pe care o reprezintă "literatura marfă", *Vatra* consideră că adevărata cale spre literatura veritabilă este întoarcerea la tradiţie, la "obârşia culturală".

În viziunea celor trei scriitori, semnatari ai articolului program, specificul naţional se suprapune celui ţărănesc *"Aşa cum în desvoltarea limbii noastre numai prin întoarcerea la graiul viu al poporului am putut să ajungem la stabilitate şi unitate, şi în desvoltarea noastră*

[5] Revista *Vatra*, nr.1/1894

BDD-A21793 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:58:37 UTC)

culturală vom ajunge la statornicie şi la unitate numai dacă vom ţine în toate lucrările noastre seama de gustul poporului."[6] Nuanţa naţional-transilvăneană este evidentă şi în intenţia directorilor de a face din revistă *"un organ pentru toţi românii, un mijloc pentru propagarea aceluiaşi gust şi aceluiaşi fel de a simţi şi a gândi în toate părţile poporului românesc"*[7], de a nu impune o critică severă , de a nu se adresa exclusiv "celor aleşi" ci mai ales de a oferi românilor *o lectură nu numai variată şi interesantă, ci, totodată, românească.*[8]

Cel mai mare aport la realizarea revistei îl va avea George Coşbuc, cel care va susţine în mod concret şi consecvent rubrica literară prin publicarea a numeroase poezii: *Ziua 'nviierii* (poezie ce urmează articolului program din primul număr al revistei), *Mama, Lupta vieţii, Paşa Hassan, Doina, In opressores, Iarna pe uliţă, Noi vrem pământ* etc. De altfel, în momentul constituirii definitive a colectivului redacţiei, Coşbuc era destinat să fie factorul coagulant al întregului demers publicistic, aşa cum va mărturisi şi Slavici în *Amintirile* sale:

"Când noi, Caragiale, Coşbuc şi eu, am luat cu C. Sfetea, înţelegerea să publicăm Vatra, ne puneam nădejdea în Coşbuc, pe care-l ştiam înzestrat cu multe şi mari destoinicii şi totodată şi muncitor (). Editorul rămânea deci răzămat numai în Coşbuc. Ne întâlneam, ce-i drept, adeseori ca să stăm de vorbă, dar acela care muncea era Coşbuc, numai el, şi mai ales. Mulţumită ostenelilor lui a fost Vatra o revistă ilustrata care poate fi citită şi azi cu plăcere."[9]

Activitatea lui Caragiale în cadrul revistei s-a concretizat în special în texte ce apar nesemnate, în diverse rubrici. Anecdota *Cum se înţeleg ţăranii*, publicată în numărul 3 al revistei (nr.3/1894) va declanşa o reacţie violentă din partea lui Al. Vlahuţă, şi va constitui subiectul unei polemici cu revista *Viaţa* (1893-1896). Ca jurnalist, Caragiale, a abordat o problematică diversă, lucru absolut firesc pentru un autor care se definea astfel: *"simt enorm şi văd monstruos"*

Ioan Slavici este unul dintre cei mai importanţi jurnalişti în spaţiul românesc al sfârşitului de secol XIX. În acelaşi timp, este şi gazetarul care a folosit la maxim ziaristica pentru a-şi susţine ideile. A folosit-o, aproape în mod cotidian, ca o armă. Format şi călit la *Tribuna*, publicistul ardelean este omul de presă capabil să-şi asume deplin ceea ce a scris. Nu l-a descurajat nimic.

"*După câte am trecut eu, am ajuns ca prin minune, acum, la vârsta de 40 de ani, să am nevasta ca mine şi copii ca mine... Şi-n loc de a mă bucura, eu, ani de zile de-a rândul, am stat câte 10 – 14 ceasuri cârcit la masă şi m-am bălăbănit cu toţi rătăciţii...*"

Pentru Slavici a sta "cârcit la masă", (după cum spune gazetarul în scrisoarea trimisă din închisoare lui Septimiu Albini, la Sibiu, în primăvara lui 1889), înseamnă muncă de jurnalist. Mai mult, este activitatea specifică unui publicist care îşi asumă toate responsabilităţile şi toate scăderile acestei nobile meserii. În *Vatra*, Slavici publică articole precum *Ardealul, Familia lui Mihai Viteazul, Graiul omenesc*, începând, încă din primul număr al revistei, să publice şi fragmente din romanul *Mara* (în foileton).

Deşi revista are un caracter preponderent literar, există şi rubrici cu caracter enciclopedic ce au rolul de a atrage interesul unei categorii largi de cititori. Rubrici precum *Fel de fel, Varietăţi, Revista politică, De ale casei* vor asigura caracterul instructiv, pe care revista şi l-a propus, mizând şi pe accesibilitatea informaţiilor transmise. Coşbuc va iniţia începând cu 1895 o rubrică permanentă numită *Vorba ăluia* în care explica etimologia unor expresii idiomatice sau lămurea tâlcul unor zicători sau proverbe. Despre această rubrică Slavici afirma: *"Era înainte de toate rubrica "Vorba ăluia" în care dădea lămuriri nu numai*

[6] Ibidem
[7] Idem
[8] Idem
[9] Ioan Slavici - *Lumea prin care am trecut*, Ed. Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004, pag. 83

BDD-A21793 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:58:37 UTC)

interesante, ci totodată şi instructive asupra zicătorilor româneşti."[10] Tot el va traduce proverbe indice şi imnuri din *Rig-Veda.* Rubrica *Revista politică* va oglindii în special evenimentele socio-politice majore din Transilvania: procesul memorandiştilor, interzicerea revistelor *Tribuna* şi *Foaia poporului* etc.

Colaboratori importanţi ai revistei au fost şi Ştefan Bassarabeanu, Ion Russu-Şirianu, N.D. Popescu, Traian Demetrescu, Petre Dulfu, George Murnu, Maria Cunţan, H.G. Lecca etc. Rubrica "Cronica literară" i-a fost încredinţată tânărului Nicolae Iorga ce diverse articole printre care şi un articol relevant dedicat poetului Grigore Alexandrescu. Fără a renunţa la caracterul tradiţionalist, redactorii revistei vor alege şi texte din literatura universală pe care le vor publica în paginile acesteia. Operele aparţin marilor scriitori ai literaturii universale: Balzac, Ibsen, Gogol, Poe, Dickens, Hugo, Dostoievski, Turgheniev, Maupassant, Andersen etc.

Deşi existenţa *Vetrei* (coordonată de Caragiale, Slavici şi Coşbuc) nu a fost îndelungată, cele 44 de numere ale revistei au stat sub semnul cuvintelor oraculare ale editorului C. Sfetea *"Această revistă ilustrată va fi dirijată de unii dintre cei mai apreciaţi scriitori români, cu menirea de a oferi Onor. public cititor român cele mai bune scrieri ale celor mai apreciaţi scriitori români din toate părţile locuite de români. Trebuia în sfârşit o foaie care să ocupe un loc de cinste pe masa fiecărei familii româneşti. Nu va fi cruţată nici o jertfă pentru ajungerea acestui scop."*[11] Prin direcţia tradiţionalistă pe care a adoptat-o, *Vatra* va anticipa programul ideologic al *Semănătorului* (1901-1910).

Destinul revistei a făcut ca existenţa ei să nu înceteze definitiv în 1896. La mai bine de şapte decenii, în 1971, *Vatra* renaşte la Târgu-Mureş, ca serie nouă a revistei bucureştene, sub coordonarea lui Romulus Guga. Revista îşi propune să promoveze valorile autentice, păstrându-şi nealterate principiile deontologice. Din colectivul redacţional fac sau au făcut parte personalităţi marcante ale literaturii şi ale criticii literare contemporane : Dan Culcer, Anton Cosma, Cornel Moraru, Ioan Radin, Mihai Sin, Sorin Alexandrescu, Iulian Boldea, Alexandru Cistelecan, Serafim Duicu, Virgil Podoabă, Andrei Zanca etc.

Înfruntând timpul şi mai ales "timpurile", *Vatra* a fost şi rămâne un remarcabil simbol al culturii naţionale.

BIBLIOGRAFIE:

Caragiale, I.L., *Publicistică şi corespondenţă*, Ed. Grai şi Suflet - Cultura Naţională, Bucureşti, 1999.

Slavici, Ioan, *Lumea prin care am trecut. Memorialistică. Publicistică.*, Ed. Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004.

Cioculescu, Şerban, *Viaţa lui Caragiale*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1977.

Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1979.

Hangiu, Ion, *Reviste şi curente în evoluţia literaturii române*, Ed. Virtual, 2011.

Petcu, Marian, *Istoria presei române - antologie*, Ed. Tritonic, Bucureşti, 2002.

Rad, Ilie (coord.), *Secvenţe din istoria presei româneşti*, Ed. Tribuna, Cluj-Napoca, 2007.

Râpeanu, Valeriu, *O istorie a presei româneşti. De la Mihail Kogălniceanu la Nicolae Iorga*, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Ed. Fundaţiei de Mâine, Bucureşti, 2008.

[10] Ibidem - pag. 83
[11] Revista *Vatra*, nr.1/1894

BDD-A21793 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:58:37 UTC)